

Washingtoni stratégiai prioritások Kelet-Közép-Európában

Csizmazia Gábor – Kozma Klementina

Az amerikai geopolitika és Kelet-Közép-Európa az elmélet és a gyakorlat tükrében

A geopolitika lényegét képező hatalmi realitások az Egyesült Államok és Kelet-Közép-Európa történelmében nemcsak meghatározó szerepet játszottak, hanem össze is kötötték a transzatlanti feleket. Mindazonáltal az utóbbiak geopolitikához fűződő viszonya árnyaltabb. Egyfelől míg a mai nemzetközi rend Washington elvárásai szerint létesült, az amerikai külpolitikai gondolkodás sokáig elutasította a nagyhatalmi politikát.¹ Másfelől Kelet-Közép-Európa folyamatosan ez utóbbi tárgya volt, hiszen a térség kisebb államai a környező hatalmak közé szorultak. Maga a geopolitika is ennek okán nyerte el kétes megítélését.² Noha vitatható, hogy a geopolitikai megfontolások valaha is eltűntek a nemzetközi politikából, az kétségtelen, hogy az Egyesült Államok és kihívói közötti hatalmi verseny a 2010-es években látványosan felélénkült, geopolitikai törekvéseik egyik helyszíne pedig éppen Kelet-Közép-Európa.

Kelet-Közép-Európa az amerikai geopolitikai elméletben

Noha a brit és amerikai külpolitikai gondolkodásban létezik egyfajta távolságtartás Európától, a kiemelkedő geopolitikai gondolkodók külön figyelmet szenteltek Kelet-Európának. Halford J. Mackinder brit geográfus a 20. század elején Euráziát a világ-sziget (*World-Island*) kifejezéssel illette, kiemelve az ott található magterületet (*Heartland*), amely alatt a Balti-tenger, a Duna középső és alsó szakasza, illetve a Fekete-tenger, Kis-Ázsia, a Kaukázus és Perzsia, valamint Tibet és Mongólia által körbevett (igazán precíz lehatárolással nem jellemzett) teret értette. Mackinder emlékeztetett, hogy a három komoly emberi erőforrással rendelkező hatalmat (Németországot, Ausztria-Magyarországot és Oroszországot) is magába foglaló magterületért vívott verseny (konkrétan a szlávok germán uralom alá hajtásának szándéka, illetve az előbbieket ellenállása) volt az első világháború eredője, sőt már 1919-ben úgy vélte, semmilyen írott szerződés (így például a Nemzetek Szövetségének alapokmánya) sem képes garantálni, hogy a magterület ne legyen egy újabb világháború középpontja. Így Mackinder fontosnak tartotta hangsúlyozni az utókor számára elhíresült gondolatát: „Aki uralja Kelet-Európát, irányítja a magterületet; aki uralja a magterületet, irányítja a világ-szigetet; aki uralja

¹ James M. McCormick: *American Foreign Policy & Process*. Boston, Wadsworth, 2010. 22.

² A geopolitika a német *Geopolitik* szóból ered, ezt a két világháború között a német (illetve náci) nagyhatalmi törekvésekhez társították. Mackubin Thomas Owens: In Defense of Classical Geopolitics. *Naval War College Review*, 52. (1999), 4. 62. Hasonlóképp volt tabu (főleg szláv körökben) a német *Mitteleuropa* mint a Kelet-Közép-Európára irányuló első geopolitikai koncepciók egyike.

a világszigetet, irányítja a világot.”³ Mindennek megfelelően a brit geopolitika egyik fő célja megakadályozni egy ellenséges hatalom hegemon szerepre törését Eurázsiaiban.

A brit Mackinder gondolatait az amerikai Nicholas J. Spykman alkalmazta az Egyesült Államok szemszögéből, szintén a földrajzi adottságokból, illetve a tengeri és szárazföldi hatalmak viszonyából kiindulva. Mackinder magterületének egyik sajátossága az volt, hogy az azt körülvevő belső peremívvvel (*inner crescent*) ellentétben nem rendelkezett kijáráttal az óceánokhoz. Spykman megtartotta a magterület gondolatát, ám a belső peremívet átnevezte az angol nyelvben beszédesebb peremterületnek (*rimland*), illetve az Eurázsia körül szétszóródott szigeteket és területeket lefedő külső peremívre (*outer crescent*) a szintén találóbb part menti (*off-shore*) jelzőt alkalmazta. Geopolitikai következtetésében is pontosította a brit geográfust. Spykman szerint Mackinder gondolata, miszerint Eurázsiaiban a szárazföldi és tengeri hatalmak feszülnek egymás ellen a dominanciáért (ami brit–orosz versenyt jelentett), megtévesztő, ugyanis nem e két erő, hanem a peremterület hatalmi viszonyait megváltoztató erők képezik a konfliktusok valódi tárgyát (amint azt a francia-, majd németellenes brit–orosz szövetségek is szemléltették). Így Spykman elhíresült mondása: „Aki irányítja a peremterületet, uralkodik Eurázián; aki uralkodik Eurázián, irányítja a világ sorsát.” A magterület helyett tehát a peremterület vált fontossá, ahol a hatalmi erőviszonyok drasztikus változása ellen az Egyesült Államok két világháborúban is fegyvert fogott.⁴

Spykman fontos szerepet játszhatott abban, hogy a geopolitika kikerüljön a náci kezéből, és a nemzetközi kapcsolatok elemzésének elismert részét alkossa, hiszen az amerikai külpolitikai gondolkodásban tudatosulhatott a tézis, miszerint az eurázsiai hatalmi egyensúly kérdése fontos, helyi aktivitással járó feladatot ad az Egyesült Államok számára. Colin S. Gray szerint a szovjetek feltartóztatására irányuló stratégia atyjának George F. Kennan mellett Spykmant is tekinthetnénk, ugyanis az Európában tartott amerikai jelenlétet biztosító NATO megteremtése „egy jellemzően spykmani fejlemény”.⁵ Ironikus módon épp a bipoláris rend tüntette el térségünket az amerikai geopolitikai kalkulációkból. Saul Bernard Cohen amerikai geográfus 1963-ban megjegyezte: miután Európát nyugati és keleti részre lehet osztani, „Közép-Európa nincs többé. Pusztán egy földrajzi kifejezés, melynek nincs geopolitikai tartalma.”⁶ A hidegháború után újra felvetődött Eurázsia geopolitikai térképének átgondolása, amelynek egyik képviselője maga Cohen volt: a szerző 1991-ben Közép- és Kelet-Európát egy kapurégióként (*gateway region*) azonosította, amely a két fő geostratégiai tér (a tengeri és eurázsiai terület) közötti interakciók helyszínéül szolgál.⁷

³ Halford J. Mackinder: *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. Washington D. C., National Defense University Press, 1996. 78–80. és 106.

⁴ Nicholas John Spykman: *The Geography of the Peace*. New York, Brace and Company, 1944. 35–44.

⁵ Colin S. Gray: Nicholas John Spykman, the Balance of Power, and International Order. *The Journal of Strategic Studies*, 38. (2015), 6. 880., 883–884. és 892.

⁶ Saul B. Cohent idézi Otilia Dhand: *The Idea of Central Europe. Geopolitics, Culture and Regional Identity*. London – New York, Bloomsbury – I. B. Tauris, 2018. 165.

⁷ Owens (1999): i. m. 70–71.

Kelet-Közép-Európa geopolitikai elfeledése és visszatérése

A gyakorlatban Washington térségünk iránti érdeklődése a 20. században visszafogott volt. Bár Spykman meglátása a peremterület és a két világháborús amerikai részvétel közötti kapcsolatról helytálló, a háború utáni kelet-közép-európai rendezésekben az Egyesült Államok kevésbé volt aktív. Míg Woodrow Wilson liberális internacionalista nézetei olyan önrendelkezést kínáltak a térségben élő nemzetek számára, amelyek nem hoztak stabilitást, addig Franklin D. Roosevelttel megközelítése Kelet-Közép-Európának nem szánt központi szerepet, sőt végül a szovjet érdekszférát elfogadó realizmust jelentette. A hidegháború alatt Washington hozzáállását ambivalencia jellemezte:⁸ a retorika és a tettek szétválása jelezte, hogy a térség „politikailag halott”,⁹ vagyis „elfeledett régió” volt.¹⁰ Szintén kettősség mutatkozott a posztbipoláris kor amerikai külpolitikájában. A Kelet-Közép-Európa jövőjével foglalkozó nyugati szakirodalomban az amerikaiak (például Henry Kissinger és Zbigniew Brzezinski) voltak aktívabbak, ám nézeteik a térség államaiban nem találtak visszhangra.¹¹ Ékes példa erre az egyébként csehszlovák származású Madeleine Albright egy 1991-ben közölt írása. A későbbi külügyminiszter egyfelől kijelentette, hogy „Közép- és Kelet-Európa térsége vitathatatlanul stratégiai jelentőségű az eurázsiai földterület tekintetében, [ahol az amerikai kapcsolataikat erősíteni kívánó országok] [...] fontos talajt adhatnak az Egyesült Államoknak [...] Oroszország és Németország között”, másfelől akkor még a NATO keleti bővítése helyett inkább egy őrseurópai biztonsági rendszer létesítését látta valószínűbbnek.¹²

Mindez azt jelentette, hogy Washingtonban Kelet-Közép-Európa nem önmagában, hanem más hatalmak vonatkozásában fontos, azaz elsősorban orosz, másodsorban német relációban képezheti amerikai érdekek tárgyát.¹³ A térség országai a 2000-es évek elején erősíteni tudták pozícióikat az iraki és afganisztáni háborúhoz nyújtott támogatásaik révén, jóllehet ez csak átmenetileg volt működőképes: „új Európa” Washingtonban lelkes, ám a nyugati „rég Európához” képest gyengébb szövetségesnek bizonyult, ráadásul geopolitikai értéke a globális kihívásokban kevésbé bírt relevanciával. Az utóbbin a 2014-es ukrainai konfliktus változtatott. Maga a geopolitika a Trump-adminisztráció stratégiai dokumentumaival tért vissza az amerikai külpolitikába: 2017-es nemzeti biztonsági stratégiája többször is említette a „geopolitika” kifejezést,¹⁴ ami addig ilyen típusú dokumentumokban nem volt jellemző, sőt az utóbbiakban eleve nem tudatosult a világ különböző

⁸ Robert Hutchings: The “Eastern Question” Revisited. *Problems of Post-Communism*, 41. (1994), 5. 45–46.

⁹ William H. Luers: The U.S. and Eastern Europe. *Foreign Affairs*, 65. (1987), 5. 978–979.

¹⁰ Charles Gati: The Forgotten Region. *Foreign Policy*, (1975), 19. 136–140.

¹¹ Aart Jan Riekhof: The Transformation of East-Central European Security. *Perspectives*, (2003/2004), 21. 56.

¹² Madeleine Albright: The Role of the United States in Central Europe. *Proceedings of the Academy of Political Science*, 38. (1991), 1. 82–84.

¹³ Burkhard Koch: American and German Approaches to East Central Europe: A Comparison. *World Affairs*, 156. (1993), 2. 92.

¹⁴ The White House: *National Security Strategy of the United States of America* (2017). 26–28., 32., 34. és 45–46.

térsegeiben zajló hatalmi verseny valósága.¹⁵ Hasonlóképp, a 2018-as nemzeti védelmi stratégia kijelentette, hogy Washington figyelmének középpontjában immár „az államközi stratégiai versengés, nem a terrorizmus” áll.¹⁶ A Trump-adminisztráció a liberális nemzetközi renddel társított Nyugat védelmének szükségességét hirdette meg, még hozzá épp Kelet-Közép-Európában, Trump elnök 2017-es varsói beszéde 2018-ban a hivatalos, a „nyugati szövetség megszilárdítása” címet viselő Európa-stratégia alapját képezte.¹⁷ Az utóbbit bejelentő A. Wess Mitchell korábban a nyugati szövetség határain jelentkező hatalmi szondázásokról írt, amelyek Washington helyi szövetségesei iránti elkötelezettségét hivatottak tesztelni.¹⁸ Így nem volt meglepő, hogy a Trump-adminisztráció Európa-stratégiájában térségünk kiemelt figyelemben részesült,¹⁹ az amerikai diplomácia pedig „elvhű szerepvállalással”²⁰ és különböző gesztusokkal tért vissza Kelet-Közép-Európa.

Az amerikai geopolitika és Kelet-Közép-Európa napjainkban

A Trump-adminisztráció alatt térségünk a fokozott amerikai érdeklődés haszonélvezője lehetett, ami elsősorban a politikai kapcsolatok javításában érződött. Washington kelet-közép-európai „elvhű szerepvállalása” egyfajta pragmatizmust hozott, ami a politikailag érzékeny ügyek stratégiai prioritásuk szerinti rugalmas kezelését jelentette. A nyugat-európai társaikhoz képest a Trump-adminisztrációval jobb politikai viszonyt kialakító kelet-közép-európai kormányok számára a fő kérdés az volt, hogy meddig minősül politikailag tarthatónak a tettek (a közös amerikai és kelet-közép-európai érdekek) szavakkal (a transzatlanti kapcsolatokban elvárt gesztusokkal) szembeni érvényesítése. Így a 2020-as amerikai elnökválasztás kimenetele térségünkben kiemelten fontos fejlemény volt, különösen annak fényében, hogy Joseph R. Biden győzelme egy régi-új amerikai külpolitika visszatérését sejtette.

Az amerikai stratégia indokoltsága és hiánya

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján a nemzetközi hatalmi versenyen még az elvileg mindenkit érdekközösségbe terelő transznacionális kihívások sem enyhítenek, a koronavírus-járvány ugyanis tovább fokozta a turbulenciát a nemzetközi politikában. Henry Kissinger szerint a pandémia örökre megváltoztatta a világrendet, előtérbe hozva a kormányzás

¹⁵ Nadia Schadlow: Welcome to the Competition. *War on the Rocks*, 2017. január 26.

¹⁶ United States Department of Defense: *Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America. Sharpening the American Military's Competitive Edge* (2018). 1.

¹⁷ A. Wess Mitchell: A nyugati szövetség megszilárdítása. *Az USA Nagykövetsége Magyarországon*, 2018. június 5.

¹⁸ Jakub Grygiel – A. Wess Mitchell: Pressure on the Peripheries. *The American Interest*, (2016), 49–55.

¹⁹ Thomas Wright: Trump Is Choosing Eastern Europe. *The Atlantic*, 2018. június 6.

²⁰ David A. Wemer: The United States is Back in Central Europe, State Department Official Says. *Atlantic Council*, 2019. július 17.

anakronisztikus, külső ellenséggel szemben „fallal körülvett város” koncepcióját.²¹ Míg a korábbi regionális biztonsági kihívások a liberális nemzetközi rend intézményeinek működőképességét, addig a koronavírus-járvány a globális termelési láncokból eredő függőségek fenntarthatóságát kérdőjelezte meg. Az utóbbi a Kínai Népköztársasághoz fűződő viszony nyugati átértékelését tette szükségessé, erősítve a már korábban megfogalmazott gondolatot, miszerint Washington fő geopolitikai riválisa nem Moszkva, hanem Peking. Minden személyes és szakmai ellenszenve mellett Joseph R. Biden osztja republikánus elődjének néhány meglátását e téren: mindketten belső hibákat és visszaéléseket látnak a liberális nemzetközi rendszerben, amelyek részben a globalizáció okozta hazai gazdasági-társadalmi változásokból, részben a külföldi revizionista erők fellépéséből erednek. Jake Sullivan, Biden elnök nemzeti biztonsági főtanácsadója korábban még arról írt, hogy Washington egyik kihívója sem cserélheti le a liberális rendet, mivel erre Moszkva részéről a képesség, Peking részéről pedig a szándék hiányzik.²² Az elnökválasztás évében azonban már ő is időszerűnek gondolta feltenni a kérdést, hogy vajon a Kínai Népköztársaság a világ vezető hatalma szeretne-e lenni. Amennyiben igen, úgy Peking ezt regionális szinten kelet-ázsiai térnyerésével kemény hatalmi eszközök által, vagy globális szinten az amerikai szövetségek politikai-gazdasági aláásásával érheti el „éles hatalmi” (*sharp power*) eszközök által, többek közt Kelet-Közép-Európában.²³

A térségünkre irányuló amerikai stratégia indokoltságát A. Wess Mitchell is ebben látta, de később más elemzők is megerősítették,²⁴ rámutatva a geopolitikai indíttatású regionális kezdeményezések amerikai felkarolásának jelentőségére.²⁵ Mindazonáltal a hivatalba lépő Biden-adminisztráció külpolitikáját Kelet-Közép-Európában vegyes várakozások övezték. A demokrata politikus személyes és szakmai profilja republikánus elődjének antitézise: Biden elnök közel ötvenévnnyi tapasztalattal rendelkezik a washingtoni politikában, amelynek egy részét kifejezetten külügyi kérdésekkel töltötte szenátusi, illetve alelnöki hivatalában. Külön kiemelendő, hogy kül- és biztonságpolitikai csapatának főbb tagjai (köztük Antony Blinken külügyminiszter, Jake Sullivan nemzeti biztonsági főtanácsadó, illetve Victoria Nuland és Karen Donfried külügyi helyettes államtitkárok) szintén szakmai veteránok hírében állnak. Kelet-Közép-Európa vonatkozásában a kritikusok emlékeztettek arra, hogy Biden elnök és e szakértők jelentős részben abból az Obama-adminisztrációból rekrutálódtak, amely Nyugat-Európában sokáig irreális népszerűségnek örvendett, miközben Kelet-Közép-Európára (az ukrainai válságig bezárólag) kevesebb figyelmet fordított, egyik első külpolitikai kezdeményezése pedig az amerikai–orosz kapcsolatok megújítására tett kísérlet (*reset*) volt. Ezzel szemben az optimisták kiemelték e külügyi csapat munkatársainak liberális internacionalista

²¹ Henry Kissinger: The Coronavirus Pandemic Will Forever Alter the World Order. *The Wall Street Journal*, New York, Eastern Edition, 2020. április 4. A.17.

²² Jake Sullivan: The World After Trump. How the System Can Endure. *Foreign Affairs*, 97. (2018), 2. 16–17.

²³ Hal Brands – Jake Sullivan: China’s Two Paths to Global Domination. *Foreign Policy*, (2020), 237. 46–51.

²⁴ Dmytro Tuzhanskyi: Redefining US Strategy in the Region. *New Eastern Europe*, 47. (2021), 4. 69.

²⁵ Vladislav Faraponov: Joe Biden Needs Eastern Europe as a Success Story. *New Eastern Europe*, 46. (2021), 3. 74.

és atlantista profilját, valamint keményvonalas Oroszország-politikáját, amelynek már Barack H. Obama hivatali idejében is hangot adtak. Mindezek fényében egyesek arra számítottak, hogy a Biden-adminisztráció külpolitikája térségünkben valójában nem megismétli, hanem meghaladja demokrata elődjének gyakorlatát.²⁶

Ugyanakkor vitatható, hogy a Biden-adminisztráció tervezett-e egyáltalán egy átfogó Kelet-Közép-Európa stratégiát. Bár Biden elnök hazai és nemzetközi politikai helyzete messze nem tekinthető azonosnak Obama elnökével, vannak fontos hasonlóságok. Egyrészt az Obama-adminisztráció óta az amerikai külpolitikában egyre jobban tetten érhető a hegemon szerepének változtatási szándéka, ami a gyakorlatban leginkább az erőteljesebb hazai (társadalom- és gazdaságpolitikai) programokban, valamint visszafogottabb nemzetközi szerepvállalásokban (katonai konfliktusok lezárásában és kerülésében) ölt testet. A terror elleni globális háború költségeinek megvágására irányuló szándék egybeesett a 2007–2008-as pénzügyi-gazdasági visszaesés problémáinak orvoslásával, amihez közvetlenül társultak a hazai infrastruktúrák régóta elmaradt fejlesztésére tett ígéretek. Főleg ez utóbbi gondolatok nyertek egyre nagyobb teret maguknak demokrata és republikánus körökben egyaránt. Donald J. Trump realista nemzetállami önzésével társított „Amerika az első” (*America First*) kampányszlogenje (kiegészítve a „Tegyük újra nagyvá Amerikát” – *Make America Great Again* mottóval) is lényegében ezt az igényt kívánta megfogalmazni, és bár Joseph R. Biden programja közelebb áll a nemzetközi kapcsolatok liberális irányzataihoz, a koronavírus-járvány árnyékában az amerikai gazdaság és infrastruktúrák megerősítése nála is kiemelt helyet foglal el, amit jól szemléltettek a szorgalmazására hozott kezdeményezések (köztük az amerikai termékek vásárlását preferáló elnöki rendelet, de különösen a kétpárti támogatást élvező, összesen 1,2 billió dollár értékű, alapvetően a fizikai infrastruktúra-fejlesztésről szóló törvény, valamint a politikai értelemben már megosztóbb, az infrastruktúrára tágabb értelemben hivatkozó 1,75 billió dollár értékű „Jobban újjáépíteni” – *Build Back Better* csomag). Külön kiemelendő a pártvonalak mentén (demokrata támogatással) elfogadott 2022-es inflációcsökkentésről szóló törvény, amely nevével ellentétben főleg a zöld átállást segíti elő. A törvény lényegében protekcionista intézkedések (észak-amerikai termékeknek járó szövetségi támogatások) révén szorgalmazza az elektromos gépjárműipar amerikai fellendítését, amivel viszont versenybe kényszeríti az európai gazdaságokat.

Másrészt a transzatlanti kapcsolatokat illetően Biden elnök hasonló alaphelyzetből indult, mint korábban Obama elnök: a Bush-adminisztrációhoz hasonlóan a Trump-adminisztráció is politikai értelemben megromlott amerikai–európai viszonyt hagyott hátra, ami elsősorban Washington európai uniós intézményekkel fenntartott kapcsolatában érződött. A trumpi külpolitika az Egyesült Államok szövetségesei és partnerei felé ideológiai szempontból pragmatikusabb megközelítést alkalmazott, ami elősegítette a kelet-közép-európai kormányoknak tett amerikai gesztusok gyakorlását (köztük az elnöki szintű találkozókat és miniszteri szintű látogatásokat). A Trump-adminisztráció konzervatív internacionalizmusa bizonyos kérdésekben (például a nemzeti szuverenitás

²⁶ Anders Åslund: The View from Washington: How the New Biden Administration Views the EU's Eastern Neighbourhood. *European View*, 20. (2021), 1. 47–48.

ügyében) valóban közelebb állt több kelet-közép-európai kormány meglátásához, ám ez egyúttal politikai vitákhoz vezetett Washington és nyugat-európai szövetségesei (Brüsszel, Berlin és Párizs) között, a korai 2000-es évekre emlékeztető érzést keltve. A Biden-adminisztráció 2021-ben több gesztussal igyekezett orvosolni e problémát. Az elnök júniusi európai útja szimbólumokban meglehetősen gazdagnak bizonyult, az Új Atlanti Charta aláírásától kezdve a Vlagyimir Putyinnal való találkozóját megelőzően tartott NATO-találkozón át a Donald Trump által tervezett, Németországból történő 12 ezer fős amerikai csapatkivonás megállításaig bezárólag. A kelet-közép-európai szövetségesek szempontjából ezek többnyire kedvező fejlemények voltak, azonban a Biden-adminisztráció gyakorlatából egyre inkább kiolvashatták azt a szándékot, hogy az Obama-adminisztrációhoz hasonlóan Európát egyetlen egységnek tekintse. A 2010-es évek első felében ez a gyakorlat Kelet-Közép-Európát háttérbe szorította, amin a 2014-es ukrajnai válság csak részben változtatott. Tulajdonképpen a Biden-féle külpolitikától is egy ilyen Európa-politika volt várható, vagyis az, hogy Washington inkább Brüsszelt, illetve adott esetben Berlint tekintse elsődleges európai partnerének.²⁷

Az amerikai geopolitika újratöltése

Joseph R. Biden külpolitikai stratégiája olyan alapvetésen nyugszik, amely részben kontinuitást, részben törést mutat elődjének külpolitikájához képest. Egyrészt a Biden-adminisztráció osztja a Trump-adminisztráció azon meglátását, miszerint a nemzetközi politikában határozottabban léptek elő az Egyesült Államok hatalmi kihívói, a liberális amerikai irányzathoz képest alternatív politikai rendszereket képviselve. Ugyanakkor a Biden külpolitika hangsúlyozta, hogy a revizionista erők fellépése nem pusztán realista versenyként, hanem ideológiai szembenállásként is értelmezendő, vagyis a geopolitikai verseny végső soron a demokráciák és az autokráciák között zajlik.²⁸ Ennek megfelelően konzervatív elődjével szemben a liberális Biden-adminisztráció a realista hatalmi verseny logikáján túlmutatva inkább szorosabbra kovácsolná a demokratikus országok közösségét, és szembenézne a demokratikus értékek terén hiányosságokkal vagy elmaradásokkal számoló demokráciákkal.²⁹

Biden elnök elképzelése szinte azonos G. John Ikenberry koronavírus-járvány utáni világképevel: a teoretikus szerint az 1940-es évekhez hasonlóan egy internacionalista ellenhullám várható, amelyben „a demokráciák előjönnek védőburkaikból, egy új típusú pragmatikus és védelmező internacionalizmusra lelve”.³⁰ A Biden-adminisztráció az amerikai vezető szerep megerősítését a liberális internacionalista hagyomány egyes elemeinek erőteljesebb alkalmazásában látja, így az elnök szavaival „a megoldás [...] több,

²⁷ George Soroka: Biden and the East: Implications of a New US Administration. *New Eastern Europe*, 45. (2021), 1/2. 101–102.

²⁸ The White House: *National Security Strategy* (2022). 6–8.

²⁹ Joseph R. Biden Jr.: Why America Must Lead Again. *Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump*. *Foreign Affairs*, 99. (2020), 2. 64–67.

³⁰ Allen, John R. et al.: After the Coronavirus. *Foreign Policy*, (2020), 236. 11.

semmint kevesebb nyitottság: több barátság, több együttműködés, több szövetség, több demokrácia”.³¹

Másrészt a trumpi és a bideni külpolitika abban is egyetért, hogy a revizionista hatalmak fellépése ellehetetlenítette a liberális nemzetközi rend intézményeinek (alapítói elképzelések szerinti) működését. Ugyanakkor elődjével szemben Biden elnök nem az intézményekből való amerikai kivonulásban, hanem alapvető újjáépítésükben látta a megoldást. A Biden-adminisztráció szerint a liberális nemzetközi rend „hibái és egyenlőtlenségei nyilvánvalóvá váltak”, ezért „a korábbi rendet nem lehet egyszerűen helyreállítani”.³² E tekintetben a bideni koncepció „áttörte a külpolitika és a belpolitika közötti választóvonalat”.³³ Mindez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a nemzetközi rend megreformálására irányuló amerikai kezdeményezések egyfelől hazai gazdasági-társadalmi programok elindításával, másfelől az utóbbiak szellemisége iránt fogékony külföldi szövetségesek gyűjtésével érvényesülhetnek. Konkrét példaként lehet kiemelni a globális minimumadó ötletének erőteljes felkarolását, valamint a globális termelési láncok koronavírus-járvány után történő átgondolt újjáépítésének tervét (beleértve az elektromos gépjárműipar amerikai fellendítését a kínai ipar ellenében). Sőt ez utóbbit segítette elő az Ukrajna orosz invázióját követően Moszkvára kivetett nyugati büntetőintézkedések sorozata. Az Egyesült Államok és partnerei által alkalmazott példátlan mértékű és erejű szankciós csomagok nemcsak az orosz katonai gépezetet sújtják, hanem ez utóbbi támogatóit is elszigetelik a nyugati pénzügyi-gazdasági rendszerektől. A Biden-adminisztráció lépései egyébként e tekintetben is tükrözték egyes elemzők, például Hal Brands meglátását: Washingtonnak végül is szembesülnie kellett azzal, hogy egy átfogó nemzetközi rend helyett egy, geopolitikai vonalak mentén kettészakadt világ van kialakulóban.³⁴

Kelet-Közép-Európa vonatkozásában mindez azt jelenti, hogy a nagyhatalmak közötti geopolitikai versenyben a térség országai nemcsak a befolyás célterületei, hanem azon demokráciák közösségének tagjai, akikkel Washington együtt tudja biztosítani a nemzetközi politikai és gazdasági kapcsolatokat meghatározó agenda, normák és megállapodások amerikai érdekek (és értékek) szerinti rögzítését.³⁵ Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy Washington egy új, a térség egészére vonatkozó stratégiával rendelkezne. Az Egyesült Államok kelet-közép-európai országokkal kialakított viszonyát továbbra is az utóbbiak egyedi földrajzi helyzete és külpolitikai irányvonala határozza meg, ráadásul mindkettő elsősorban orosz relációban: miközben a NATO keleti szárnyának biztosítása révén a régió összes állama érintett, amerikai szempontból még mindig kitüntetett figyelem jár a stratégiai értelemben kiemelkedő országoknak (elsősorban Lengyelországnak és Romániának). Washington tudja, hogy Moszkvával és Pekinggel folytatott geopolitikai versenye válaszára készteti a kisebb országokat, ezért a Biden-adminisztráció hangsúlyozta, hogy nem szeretné egy merev blokk-rendszer kialakulását.³⁶ Mindazonáltal

³¹ Biden (2020): i. m. 76.

³² The White House: *Interim National Security Strategic Guidance* (2021b). 8., 13.

³³ The White House (2022): i. m. 11.

³⁴ Hal Brands: Two Worlds, Not One. *National Review*, 74. (2022), 4. 24–27.

³⁵ The White House (2021b): i. m. 20.

³⁶ The White House (2022): i. m. 9.

a Biden-adminisztráció külpolitikájával Kelet-Közép-Európában újratöltötték az amerikai geopolitikát: egyrészt a térségre a potenciális kapurégió helyett újra a határvidék szerepe hárul, másrészt ez egy hosszabb távú (az ellenfél kimerüléséig tartó) feltartóztatási és elrettentési stratégia is egyben.

Az amerikai geopolitika kiemelt témái Kelet-Közép-Európában

Az Egyesült Államok kelet-közép-európai szövetségeseinek és partnereinek biztonsága szempontjából kiemelendő a katonai és az energiaszektor, valamint a modern (például digitális) infrastruktúrák. A Biden-adminisztráció eleve orosz relációban tekintett a térségre, ami Moszkvával szemben erőteljesebb elrettentést és szankciópolitikát feltételezett.³⁷ Ugyanakkor mindez csak az események sodrában, lépésről lépésre alakult így. Ukrajna orosz inváziója valóban világszintű jelentőségű, ahogy a NATO keleti szárnyára irányuló amerikai figyelem mértéke is példátlan, ám a Biden-adminisztráció alapvetően a fejleményekre reagált, szemben a Trump-adminisztráció (időnként kontraproduktív) kezdeményező gyakorlatával. Emellett az európaiak Pekinghez fűződő viszonyának amerikai befolyásolása sem könnyű feladat, mert bár a bideni fellépés a trumpi stílushoz képest barátságosabbnak tűnik, Washington hasonló geopolitikai válaszutakat kínál, mint korábban.

Védelem és elrettentés Moszkvával szemben

Noha a Trump-adminisztrációt gyakran érte a vád, miszerint nem tart ki a NATO-szövetségekkel alkotott kollektív védelem mellett, illetve hogy engedékeny Moszkvával szemben, valójában az amerikai gyakorlat ezt cáfolta: az Egyesült Államok nemcsak folytatta, hanem fokozta kelet-közép-európai katonai jelenlétét többek közt az Európai Elrettentési Kezdeményezésre (EDI) fordított erőforrások növelésével, valamint a „Defender-Europe 20” finanszírozásával, amely az elmúlt negyedszázad legnagyobb amerikai-európai katonai gyakorlataként indult. Emellett az Egyesült Államok kelet-közép-európai szövetségeseikkel való katonai együttműködését tovább erősítette az amerikai haditechnikai eszközök térségbeli adásvétele. Végül a Trump-adminisztráció alatti fontos fejlemény volt, hogy Washington elkezdte halálos fegyverekkel (Javelin páncéltörő rakétákkal) is támogatni az ukrán erőket, fokozandó a jövőbeli orosz katonai akciók költségeit. Mindez jól tükrözte a Trump-adminisztráció kemény hatalomra épülő érdekérvényesítését a geopolitikai versenyben. Erőfeszítéseinek hátulütője a kifinomult diplomácia különösen az európaiakkal szembeni elhanyagolása volt: miközben Trump elnök transzatlanti védelmi teherviselésre irányuló megjegyzései tartalmi szempontból nem minősültek újdonságnak, az amerikai kritikát a szövetségesi körökben szokatlan stílusban fogalmazták meg, így a NATO-n belül politikai feszültség lett úrrá.

³⁷ Åslund (2021): i. m. 48.

A Trump-adminisztráció szavai és tettei közötti szakadék ráadásul az európai szövetségesek körében is megosztottságot keltett, ugyanis míg előbbieket Nyugat-Európában hiányolták, addig a kelet-közép-európai államokat az amerikai retorika helyett a gyakorlati intézkedések foglalkoztatták. Lényegében a transzatlanti politikai viták és azok megjelenési formái (például a NATO életképességének amerikai és francia minősítései) vezettek ahhoz a furcsa helyzethez, hogy az Egyesült Államok megbízhatósága iránti európai bizalom példátlan amerikai szerepvállalás ellenére gyengült.

A Biden-adminisztráció látványos javulást igyekezett szemléltetni az európai szövetségesekkel szembeni amerikai külpolitikában. Ugyanakkor Biden elnök 2021-ben gyakorolt számos gesztusa többnyire szimbolikus volt, miközben Washington katonai tervezésében Európa nem minősült elsődleges prioritásnak. A Biden-adminisztráció beemelte az EDI-t a Pentagon alapköltségvetésébe (vagyis az évenkénti tervezés helyett hosszabb távon számol e kiadással), mértékét azonban csökkentette: míg 2021-ben az EDI 4,5 milliárd dollárral számolt, addig a 2022-re vonatkozó tervezés csak 3,7 milliárd dollárt igényelt. Valójában e csökkenés már a Trump-elnökség alatt 2020-ban elindult tendencia része, ugyanis míg az előző adminisztráció a 2017-ben örökölt 3,4 milliárd dolláros Európai Viszontbiztosítási Kezdeményezést (ERI) 2018-tól EDI-re átnevezve előbb 4,8 milliárd dollárra, majd 2019-ben 6,5 milliárd dollárra növelte, 2020-tól elkezdte csökkenteni 6 milliárd dollárra.³⁸ Ezzel párhuzamosan a Biden-adminisztráció elindította a Csendes-óceáni Elrettentési Kezdeményezést (PDI), amely 2022-ben 5,1 milliárd dolláros költségvetéssel számolt. A PDI hátterében a kínai hatalmi ambíciók látványos erősödése áll, amelyet a Pentagon az első számú kihívásként értékel.³⁹ Lényegében ez is a Trump-adminisztráció hagyatékának tekinthető: már a 2018-as Nemzeti Védelmi Stratégia is a Kínai Népköztársaságra összpontosította figyelmét, az amerikai katonai erők inkább kelet-ázsiai, semmint európai szintén történő erősítését elővetítve. A Biden-adminisztrációtól ennek folytatása, illetve ezzel párhuzamosan a nagyobb európai önállóság szorgalmazása volt várható.⁴⁰ Washington részben visszatért az Obama-adminisztráció „Ázsia felé fordulásának” politikájához, jóllehet a gyakorlatban is nagyobb önállóságra készítette európai szövetségeit, akik körében újra erőre kapott a vitatható „stratégiai autonómia” kérdése.⁴¹ Kelet-közép-európai szempontból ez azt jelenti, hogy az európai integrációs kezdeményezések védelmi szférára történő erőteljesebb kiterjedése mellett az Egyesült Államok földrajzi és tematikai szempontból jobban lehatárolt (egyes országokra, főleg Lengyelországra és Romániára, illetve regionális szinten a kritikus infrastruktúrákra irányuló) figyelmével lehet számolni, és hogy mindkettőt kínai relációban is kell értelmezni.

³⁸ Paul Belkin – Hibbah Kaileh: The European Deterrence Initiative: A Budgetary Overview. *Congressional Research Service*, 2021. július 1.

³⁹ United States Department of Defense: Pacific Deterrence Initiative. Department of Defense Budget Fiscal Year (FY) 2022. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller), 2021. május.

⁴⁰ David M. Herszenhorn: Biden’s Team Wants EU Allies to Get Real on ‘Strategic Autonomy’. *Politico*, 2021. november 19.

⁴¹ Daniel Kochis: Did Joe Biden Just Give a Green Light to an EU Army? *The Heritage Foundation*, 2021. szeptember 27.

Az Egyesült Államok kelet-közép-európai katonai jelenlétének kérdése az ukrainai válság élénkülésével került újra előtérbe. Bár a politikai nyilatkozatok, a körvonalazódó gazdasági szankciók, valamint a biztosított katonai támogatások és potenciális telepítések formáját öltő amerikai aktivitás összességében következetesnek mondható, az események sorozata rávilágított arra is, hogy Moszkva lépései összességében felkészületlenül érték Washingtont. Egyrészt Biden elnök egyik 2022 elején tett nyilatkozata akaratlanul is kiemelte az Egyesült Államok vonakodását és a NATO belső megosztottságát, amikor az elnök arról beszélt, hogy orosz erők egy Ukrajnába történő „kisebb behatolása” esetén vita támadna az európai szövetségesek között a pontos választ illetően.⁴² Az ukrán területi integritás bármely további megsértését invázióként kezelő kijevi vezetést már eleve a 2021-ben bejelentett, majd meg nem adott (2022-re halasztott) 200 millió dollár értékű amerikai katonai támogatás körüli bizonytalanság is nyugtalanította. Másrészt a Biden-adminisztráció szintén 2022 elején elkezdte fontolgatni több ezer amerikai katona keleti NATO-tagállamokba (elsősorban a balti államokba és az Ukrajnával határos országokba) történő elhelyezését: januárban a Pentagon 8500 katonát fokozott készenlétségbe helyezett, de nem született döntés a katonák Egyesült Államokból történő áttelepítésére. Megjegyzendő továbbá, hogy lehetséges telepítésüket (és további csapatok küldését) Washington csupán a békés tárgyalások sikertelenségét követően jelentette be, e lépéseit pedig a továbbra is fenntartott diplomáciával párhuzamos elrettentés felépítésének szánta.⁴³

Mindazonáltal az utóbbi felveti a kérdést, hogy vajon a Biden-adminisztráció tervezte-e egyáltalán a Kelet-Közép-Európában tartott amerikai katonai jelenlét erősítését és ezzel együtt Moszkva elrettentését. Washington ez ügyben hozott intézkedése 2021-ben korlátozott volt: a Trump-adminisztráció által bejelentett 12 ezer fős csapatkivonás leállítása mellett a Biden-adminisztráció 2021 áprilisában további 500 amerikai katona németországi telepítését jelentette be. A hónapokkal később telepített erők egyrészt a többdimenziós (egyebek mellett kibertéri) műveletekben, másrészt az európai hadszíntéren végzett nagyobb távolságú csapásmérések támogatásában hivatottak részt venni. Mindkét tevékenység felfogható az orosz fenyegetéssel szembeni védelem és elrettentés részeként,⁴⁴ ugyanakkor a telepített erők létszáma és földrajzi elhelyezése továbbra sem jelentett kelet-közép-európai irányba történő súlyponteltolódást Washington tervezésében. Mindemellett az orosz fenyegetéssel szembeni katonai elrettentés felépítésének 2022-es időzítése is megkésett lehetett, különösen annak fényében, hogy a politikai elrettentésre lényegében nem került sor: a Biden-adminisztráció 2021-ben több ponton (akaratlanul is) enyhe fellépést tanúsított Moszkvával szemben, amikor feltartotta az Ukrajnának beígért katonai támogatást, illetve amikor külpolitikájában aránytalanul nagy figyelmet fordított az amerikai–német politikai kapcsolatok javítására, korlátozva saját mozgásterét. Bár Barack H. Obama külpolitikai csapatával Joseph

⁴² Michael Crowley – Steven Erlanger: Biden Strengthens Words on Ukraine After Flustering European Partners. *The New York Times*, 2022. január 20.

⁴³ Helene Cooper – Eric Schmitt: Biden Weighs Deploying Thousands of Troops to Eastern Europe and Baltics. *The New York Times*, 2022. január 23.

⁴⁴ John R. Deni: *U.S. Force Structure Changes in Europe: Necessary, but not Sufficient*. Foreign Policy Research Institute, 2021. április 19.

R. Biden csapata csak részben mutat személyi és koncepcionális átfedést, Moszkva szemében hasonló magatartást mutatott, amikor előnyben részesítette a deeszkalációs diplomáciai lépéseket.⁴⁵ Bár Biden elnök 2022 januárjában kilátásba helyezte a kelet-európai NATO-tagállamokban tartott amerikai katonai erők számának növelését, ám akkori elmondása szerint utóbbi nem jelentette volna „túl sok” katona telepítését.⁴⁶ Végül az Egyesült Államok 2022 júniusáig azonban 20 ezer katonával növelte jelenlétét Kelet-Közép-Európában, továbbá számos haditechnikai eszközt csoportosított át elsősorban Lengyelországba, a balti államokba és Romániába.⁴⁷

Ukrajna 2022-es orosz inváziója tehát mérőföldkönek bizonyult az Egyesült Államok kelet-közép-európai katonai jelenléte szempontjából. Egyrészt az év eleji kommunikációs hibák ellenére a Biden-adminisztráció sikeresen egységre kovácsolta európai szövetségeseit. A 2022-es madridi NATO-csúcson elfogadott új stratégiai koncepció értelmében az Oroszországi Föderáció a legjelentősebb közvetlen fenyegetés a tagállamok politikai szuverenitására és területi integritására nézve, míg a Kínai Népköztársaság rendszerszintű kihívásként jelentkezett a dokumentumban – mindkét elképzelés összhangban áll Washington 2017-ig visszamenő stratégiai meglátásaival. A kelet-közép-európai katonai lábnyoma tekintetében a NATO a dróttakadály-szerű, elrettentést célzó jelenlét felől az előretolt védelem irányába mozdult, jöllehet ez utóbbi koncepció megvalósulását a szövetség új, a madridi csúcson még nem részletezett haderőmodellje hivatott biztosítani.⁴⁸ Másrészt Washington az élen járt Ukrajna közvetlen támogatásában: 2022-ben a Biden-adminisztráció közel 27,1 milliárd dollár értékű biztonsági támogatást adott a kelet-európai országnak. Az amerikai segítség különböző csatornákon keresztül érkezett, melyek közül kettő kiemelendő: egyfelől Biden elnök 2021 augusztusa és 2023 januárja között közel harminc alkalommal élt az „elnöki lehívás” lehetőségével, ami raktáron lévő haditechnikai eszközök összesen 18,3 milliárd dollár értékben történő átadását jelentette,⁴⁹ másfelől a Kongresszus az Ukrán Biztonságot Támogató Kezdeményezés (USAI) keretében további mozgásteret biztosított az amerikai kormány részére, amely 2021–22-ben hét részletben nyújtott közel 6,57 milliárd dollár értékű katonai támogatást új eszközök beszerzésén keresztül.⁵⁰ Az amerikai támogatás és a transzatlanti egység tekintetében érdemes kiemelni Biden elnök 2023. január 25-i bejelentését, melyben több hónapnyi vonakodást követően jóváhagyta 31 darab M1 Abrams páncélozott harckocsi átadását Ukrajnának. Az amerikai fordulat lényege a német állásponttal való összhang kialakítása volt, tekintve hogy Berlin ugyanekkor (szintén hosszú vonakodás után)

⁴⁵ Peter Rough: Biden’s Weakness is Emboldening Putin. *The Hill*, 2021. december 21.

⁴⁶ Steven Nelson: Biden Sending Some Troops to Eastern Europe to Deter Russia from Invading Ukraine. *New York Post*, 2022. január 28.

⁴⁷ U.S. Department of Defense: Fact Sheet – U.S. Defense Contribution to Europe. *U.S. Department of Defense*, 2023. február 5.

⁴⁸ Justyna Gotkowska – Jacek Tarociński: NATO after Madrid: How Much Deterrence and Defence on the Eastern Flank? *Center for Eastern Studies / Ośrodek Studiów Wschodnich*, 2022. július 5.

⁴⁹ Christina L. Arabia – Andrew S. Bowen – Cory Welt: U.S. Security Assistance to Ukraine. *Congressional Research Service*, 2023. január 26.

⁵⁰ Bureau of Political-Military Affairs: U.S. Security Cooperation with Ukraine. *U.S. Department of State*, 2023. február 3.

engedélyezte a Leopard 1 és 2 típusú harckocsik ukrán erők részére történő átadását. Az utóbbi járművel az orosz erők elleni ukrán offenzívát hivatottak elősegíteni, ami minőségi szempontból is mérföldkő Ukrajna nyugati támogatásában.

Az Egyesült Államok és az európai energiabiztonság

Noha a legtöbb európai állam az elmúlt években az energiadiverzifikációt hangsúlyozó, külön energiastratégiát alkotott, Ukrajna 2022-es orosz inváziójakor még mindig az Orosz-országi Föderáció volt az EU legnagyobb természetesgáz- és -olajtermék-beszállítója. A 2000-es évek közepéig pedig Ukrajnán át vezetett az egyetlen útvonál, amelyen keresztül orosz forrásból kielégíthették az egyre növekvő európai gázigényt, ami kiszolgáltatottságot is jelentett: 2005–2006 fordulóján Ukrajna számos esetben megcsapolta a gázvezetéseket, amelynek folytán Moszkva leállította az Európába irányuló gázszállítást. Bár egy 2009-ben felmerült hasonló helyzetet követően orosz–ukrán megállapodás született, Moszkva arra törekedett, hogy a Balti-tenger alatt haladó Északi és a Déli Áramlat vezetékai révén megkerülhesse Ukrajnát. Az Északi Áramlat első projektje 2006-ban vette kezdetét, majd 2012-ben történő átadását követően jelentősen csökkent Ukrajna irányába az orosz földgázszállítás mértéke.⁵¹ Washington a vezetékét már a tervezési időszakban ellenezte, sőt később szankciókat is kilátásba helyezett vele szemben, mivel szerinte az európai államok ezáltal még kiszolgáltatottabbakká válnak Moszkva felé.⁵² Míg a Déli Áramlat gázvezeték eredeti konstrukciója a vonatkozó európai uniós jogszabályok révén 2014-ben ellehetetlenült, az Északi Áramlat 2 megépítését Brüsszelnak nem állt módjában megakadályozni, jóllehet 2016-ban néhány uniós tagállam (köztük a visegrádi államok) is nyílt levélben fejezték ki aggodalmukat az Európai Bizottság felé a második északi vezeték megépülésének geopolitikai következményei miatt. A kelet-közép-európai országok osztják Washington nézetét, miszerint a második német–orosz projekt tovább növelte volna Európa amúgy is erős orosz energiafüggőségét (emellett jelentősen csökkentette volna Ukrajna számára a gázszállításból származó bevételeket).⁵³ A Trump-adminisztráció szankciókkal sújtotta az Északi Áramlat 2 megépítésében részt vevő cégeket, ám a projekt 2021 augusztusára befejeződött. A vezeték átadását megelőzően immár a Biden-adminisztráció alatt Washington megállapodott Berlinnel a vezeték befejezését illetően.⁵⁴ Bár a projekt megvalósulását sokan elkerülhetetlennek tartották, Washington az ügyben Berlinnek akart kedvezni, miközben Varsót érdemben nem tájékoztatta.⁵⁵ Emellett a Biden-adminisztráció az ukrainai válság élénkülésével sem

⁵¹ Adrian Prokip: A New Gas War in Europe? *Wilson Center*, 2019. december 9.

⁵² Matthew Farmer: Nord Stream 2: What is the Controversy, Why the Politics, What Next? *Offshore Technology*, 2021. július 29.

⁵³ Andrius Sytas: EU Leaders Sign Letter Objecting to Nord Stream-2 Gas Link. *Reuters*, 2016. március 26.

⁵⁴ Farmer (2021): i. m.

⁵⁵ A. Wess Mitchell: Biden Is Falling Into the Same Trap With Europe as Obama. *Foreign Policy*, 2021. június 30.

fokozta a szankciókat: 2022 januárjában a republikánus Ted Cruz szenátor által javasolt újabb intézkedéscsomagot a szankciók mellett addig évek óta következetesen kiálló demokrata szenátorok arra hivatkozva utasították el, hogy alkalmazásuk megnehezítené Washington tárgyalását Moszkvával, illetve megnehezítené a Berlinnel fenntartott egy-
séget. A demokrata politikusok döntését részben a Biden-adminisztráció munkatársai (Victoria Nuland külügyi helyettes államtitkár és Amos Hochstein energiabiztonsági elnöki tanácsadó) befolyásolták.⁵⁶ Ukrajna 2022-es orosz invázióját követően rohamosan romlott a Nyugat és az Oroszországi Föderáció gazdasági-kereskedelmi kapcsolata, miközben a párbeszéd lényegesen beszűkült Moszkva és Washington között. A háború eszkalációjának vált feltehetően áldozatává az Északi Áramlat 2 is, mivel tisztázatlan körülmények között a vezetékben robbanás okozta kár keletkezett. A Balti-tengeren keresztül húzódó gázvezeték megközelítőleg 55 millió köbméter orosz gázt szállított volna Németországba,⁵⁷ amivel kapcsolatban az Egyesült Államok képviselői több ízben is egyet nem értésüket fejezték ki. Megjegyzendő, hogy a nyugati szankciós politika eredményeként az Északi Áramlat 2 megvalósításáért felelős nemzetközi cégek már a robbanást megelőzően kiálltak a projekt mögül.

A szankciók mellett Washington másik lehetősége Európa oroszgáz-függőségének enyhítésére az amerikai cseppfolyósított gáz (LNG) exportálása. Az Egyesült Államok 1957 óta először 2017-ben nettó földgázexportőrré vált világszerte, ami azt jelenti, hogy az elmúlt öt évben (a 2020-as koronavírus-járvány által jelentett visszaesést leszámítva) folyamatosan növelni tudta eladásait.⁵⁸ Mivel az Egyesült Államok 2016-tól LNG-t exportál a világ különböző pontjaira, és ezt lehetőség szerint mielőbb értékesíteni is szeretné, Washingtonnak Európa biztonsági és gazdasági szempontból is fontos célpont. Miután az Oroszországi Föderáció 2014-ben annektálta a Krím félszigetet, az Egyesült Államok gazdasági szankciókkal válaszolt, és saját LNG-jének európai piacra helyezésével igyekezett csökkenteni az oroszgáz-függőséget Kelet-Közép-Európában.⁵⁹ Mike Pompeo 2019-ben külügyminiszteri látogatást tett Budapesten és Varsóban, ahol az amerikai kapcsolatok erősítéséről tárgyalt, külön figyelmet szentelve az energiadiverzifikációra.⁶⁰ Bár a kelet-közép-európai szövetségesek az oroszgáz-függőség csökkentésének részeként szívesen fogadnának amerikai LNG-t, utóbbi érkezését infrastrukturális és pénzügyi akadályok nehezítették. A térségben Lengyelország a legkomolyabb vásárló, amely a jövőben az amerikai LNG Európába történő juttatásának fontos elosztóközpontjává kíván

⁵⁶ Richard Cowan – Timothy Gardner: U.S. Senators Say Cruz Sanctions on Nord Stream 2 Could Harm Relations with Germany. *Reuters*, 2022. január 11.

⁵⁷ Nord Stream: Nord Stream Operations. *Nord Stream*, 2023. február 5.

⁵⁸ Victoria Zaretskaya: U.S. Liquefied Natural Gas Exports Grew to Record Highs in the First Half of 2021. *U.S. Energy Information Administration*, 2021. július 27.

⁵⁹ Sascha Lohmann – Kirsten Westphal: US-Russia Policy Hits European Energy Supply. *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 2019. február 8.

⁶⁰ Justyna Szczudlik: Poland: Manoeuvring between the US and EU While not Decoupling from China. In Mario Esteban et al. (szerk.): *Europe in the Face of US-China Rivalry*. French Institute of International Relations, 2020. január. 127.

válni.⁶¹ Potenciális elosztóként lehet említeni Horvátországot is, bár ez utóbbi esetében az amerikai LNG-export rövidebb múlttal és jóval kevesebb mennyiséggel jellemezhető: míg a lengyelek 2017–2022 között közel 3905 millió köbméter gázt vásároltak, addig a horvátok 2020–2022 között mindössze 1115 millió köbmétert gázt importáltak az Egyesült Államokból.⁶² Ráadásul a Biden-adminisztráció alatt az LNG-exportot is kérdések övezik, mivel bár gazdasági szempontból továbbra is Washington érdeke fenntartani az amerikai LNG nemzetközi értékesítését, környezetvédelmi okokból Biden elnök kevesebb fogékonyságot tanúsított a fosszilis erőforrások kiaknázása (különösen a palagáz rétegrepesztéses kitermelése) iránt.⁶³ Mindazonáltal 2021 óta az Egyesült Államok közel megduplázta az Európába exportált cseppfolyósított gáz mennyiségét, így 2022 végére az EU második legnagyobb gázbeszállítójává vált (Norvégia után).⁶⁴

Beruházási verseny Pekinggel

A Trump-adminisztráció külügyi helyettes államtitkáráként A. Wess Mitchell több esetben is úgy nyilatkozott, hogy Kelet-Közép-Európában a Kínai Népköztársaságnak és az Oroszországi Föderációnak mint az Egyesült Államok riválisának a befolyása erősödött. Mitchell elsősorban arra igyekezett rámutatni az amerikai politikai elit számára, hogy Európa újból stratégiai verseny színterévé vált, ahol a hangsúly a keleti szárny feletti befolyásra helyeződik.⁶⁵ Míg Moszkva esetében leginkább energiapiaci terjeszkedése, kibertámadásai és az általa kezdeményezett fegyveres konfliktusok kialakulásának esélye, addig Peking esetében gazdasági és technológiai térnyerése jelent aggodalmat Washington számára. Mitchell a kelet-közép-európai államok függőségét Kínával szemben részben a 2009-es eurózána-válságnak is tulajdonítja, amelynek következtében a nyugat-európai bankok lassabban tudtak hiteleket folyósítani, mint amilyen ütemben számos térségbeli államnak szüksége lett volna rá a válság utáni újrakezdéshez. Peking kihasználva a lehetőséget beruházások és elérhető hitelek formájában kínált kedvezőtlen ajánlatokat ezen államok számára.⁶⁶ Míg 2008-ban alig érte el az 1 milliárd dollárt a kínai közvetlen befektetések mértéke, addig 2017-re, azaz alig egy évtized leforgása alatt 318 milliárd dollárra duzzasztotta befektetéseinek értékét Európa-szerte.⁶⁷

⁶¹ Sophie Marineau: What the Lifting of US Sanctions Means for the Nord Stream 2 Pipeline. *The Conversation*, 2021. augusztus 4.

⁶² U.S. Energy Information Administration: U.S. Natural Gas Exports and Re-Exports by Country. *EIA*, 2023. január 31.

⁶³ Dave Keating – Justin Gerdes: Biden Faces Climate Dilemma over LNG Exports to Europe. *Energy Monitor*, 2021. január 21.

⁶⁴ Leslie Palti-Guzman – Joseph Majkut – Ian Barlow: U.S. LNG Remapping Energy Security. *Center for Strategic & International Studies*, 2023. január 17.

⁶⁵ Jan Hornát: *The 2020 US Presidential Elections and the Geopolitical Implications for Central and Eastern Europe*. Prague, Peace Research Center Prague, 2020.

⁶⁶ A. Wess Mitchell: Central Europe's China Reckoning. *The American Interest*, 2020. április 23.

⁶⁷ A. Wess Mitchell: Winning the Competition for Influence in Central and Eastern Europe: US Assistant Secretary of State. *Atlantic Council*, 2018. október 18.

Amerikai szemszögből a folyamat a kínai nagystratégia részét képezi, amely által Peking növelni tudta befolyását a térségben. Az utóbbi elősegítésére 2012-ben kínai kezdeményezésre létrejött az úgynevezett 17+1 együttműködés,⁶⁸ amelynek titkársága közvetlenül a kínai külügyminisztérium irányítása alá tartozik, és felel a részes államokkal való kapcsolattartás koordinálásáért is.⁶⁹ Az együttműködés fő célja Peking részéről valójában az volt, hogy elősegítse az általa tervezett „Egy övezet, egy út” (*The Belt and Road Initiative – BRI*) nagyszabású kezdeményezés megvalósulását. Ennek keretében Peking (a térségre jellemző befektetési réseket kihasználva) közlekedési, logisztikai, telekommunikációs és egyéb kereskedelmi infrastruktúrák fejlesztését tűzte napirendre a Balkántól egészen a Baltikumig.⁷⁰

Az elmúlt években fokozatosan bővült a BRI lehetséges együttműködési területeinek köre: a közlekedési, kommunikációs és pénzügyi hálózatok kiépítése mellett mára az együttműködés keretében tárgyalások folynak orvostechikái, városfejlesztési, környezetvédelmi és ifjúsáspolitikai kérdésekről is.

Megjegyzendő, hogy a projektek közül számos esetben lelassult a kivitelezés ahhoz képest, mint ahogy azt a kelet-közép-európai államok várták volna.⁷¹ Mindössze 2,4 milliárd dollár értékű befektetés került veszélybe a koronavírus-járvány miatt.⁷² Noha 2020-ban a kínai FDI (működőtőke-befektetés) lényegesen zuhant Európa-szerte (megközelítőleg 6,5 milliárd euróra a korábbi 11,7 milliárdhoz képest), a zöldmezős beruházások aránya 2016 óta (amikor a legtöbb befektetés érkezett Európába Kínából, megközelítőleg 44,5 milliárd euró értékben) nem volt még ilyen magas.⁷³ A tervezett projektek elmaradása növelte a 17+1 államainak szkepticizmusát Pekinggel szemben. A 17+1 részes államok többsége ezt kifejezésre is juttatta a 2020-as BRI online konferenciáról történő távolmaradással. Ennek ellenére a kelet-közép-európai államok Kínai Népköztársasággal folytatott együttműködését mind az Európai Unió, mind az Egyesült Államok hajlamos úgy emlegetni, mintha előbbiek eladták volna a lelküket Pekingnek, pedig a kínai közvetlen befektetések aránya jóval alacsonyabb ebben a régióban, mint Nyugat-Európában. Az elmúlt évek során a kínai befektetések több mint fele Németországban, az Egyesült Királyságban és Franciaországban valósult meg. Így a kínai befolyás valójában az egész

⁶⁸ Együttműködés Kína és a közép- és kelet-európai államok között, vagy más néven 16+1 intézményesített együttműködés Kína, Görögország, Albánia, Bosznia és Hercegovina, Észak-Macedónia, Montenegró, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Magyarország, Szlovákia, Csehország, Bulgária, Románia, Észtország, Litvánia és Lettország között. Az együttműködéshez Görögország 2019-ben csatlakozott, így 2021-ig 17+1 együttműködésként is említették a kvázi szervezetként működő formátumot. 2021-ben azonban Litvánia bejelentette kilépését az együttműködésből, majd 2022-ben Észtország és Lettország is követte ezt a példát, így jelenleg 14+1 együttműködésként tartják számon.

⁶⁹ Vashundhra Chauhan: China's European Games: Chinese Investments in Central and Eastern Europe. *Diplomatist*, 2021. március 30.

⁷⁰ A. Wess Mitchell: Central Europe's China Reckoning. *The American Interest*, 2020. április 23.

⁷¹ Vashundhra Chauhan: China's European Games: Chinese Investments in Central and Eastern Europe. *Diplomatist*, 2021. március 30.

⁷² Covid-19, other Concerns Affected China's BRI Projects in 2020: Report. *Business Standard*, 2021. február 7.

⁷³ Agatha Kratz – Max J. Zenglein – Gregor Sebastian: Chinese FDI in Europe: 2020 Update. *MERICs*, 2021. június 16.

Európai Uniót érinti, amelynek egyes tagállamai megosztottak a Peking amerikai feltartóztatásában való részvétellel szemben,⁷⁴ illetve miközben Kelet-Közép-Európa nagyobb figyelemben részesül ez ügyben, külön e térségre hangolt stratégia nincs.

A 17+1 formáció ellensúlyozásaként megkésve és Pekinghez képest visszafogottabb mértékben igyekezett Washington az úgynevezett *Blue Dot Network*kel (BDN) alternatívát kínálni az infrastruktúrák fejlesztésének kérdésében. A BDN-t 2019-ben indította útjának az Egyesült Államok, Japán és Ausztrália, lényegében azzal a céllal, hogy ellensúlyozzák a kínai BRI kezdeményezést, ám kiterjedése közel sem ért el akkora volument, mint a kínai törekvés, és Kelet-Közép-Európa ebben az esetben is másodlagos szempontnak minősült.⁷⁵ Washington 2020-ban a G7 elé kívánta terjesztetni a BDN-t mint egy befektetői szempontból transzparens, a technikai kivitelezés, valamint a környezet- és munkavédelem szempontjából pedig magas színvonalat garantáló globális kezdeményezést. Mivel a G7-csúcs akkor elmaradt, illetve a Trump-adminisztráció és európai partnerei között eleve nem volt egyetértés a környezetvédelem kérdésében, a BDN nem tudta elnyerni a G7 hivatalos támogatását.⁷⁶ Mindazonáltal a Biden-adminisztráció infrastruktúra-fejlesztésre irányuló fokozott figyelme, valamint az európaihoz közelebb álló klímapolitikája révén az amerikai kezdeményezés újabb lendületet vehetett. A hazai „jobbán újjáépíteni” koncepció nemzetközi kivetítéseként a Biden-adminisztráció 2021-ben útjának indította a *Build Back Better World Partnerséget* (B3W), amely kifejezetten az alacsony és közepes jövedelemmel rendelkező országokban hivatott infrastruktúra-fejlesztéseket támogatni elsősorban a klíma, az egészségügy és egészségbiztonság, a digitális technológia, valamint a nemek közötti egyenlőség igényeit megcélózva.⁷⁷ Kérdés, hogy a kelet-közép-európai államok Washington meglátásában belesznek-e ebbe a jövedelmi csoportba, illetve hogy az egyes kormányok mennyire lesznek fogékonyak a különböző fejlesztési területek és a vonatkozó irányelvek iránt.

A kelet-közép-európai infrastruktúra-fejlesztések számára közvetlen amerikai belépőt kínálhat a Három Tenger Kezdeményezés. Utóbbi a térségre nehezedő geopolitikai nyomások hatására jött létre lengyel és horvát kezdeményezésre, azonban további 10 közép- és kelet-európai állam számára (Ausztria, Bulgária, Csehország, Észtország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia) hivatott keretet biztosítani a kritikusingrastruktúra-projektek előmozdítására. Ennek megfelelően a Három Tenger Kezdeményezés fő súlypontjai az energia, a közlekedési infrastruktúra és digitális fejlesztések szférájára kerültek, jóllehet elindításakor a részes államok eltérő módon képzelték el működését. Míg Budapest, Prága és Pozsony inkább egy informális keretek közötti együttműködésként tekintett rá, addig Varsó, Zágráb és Bukarest sokkal szorosabb formában is

⁷⁴ Robert E. Hunter: Hello, Europe – America Is Back. *Foreign Service Journal*, 98. (2021), 5. 36.

⁷⁵ Mercy A. Kuo: Blue Dot Network: The Belt and Road Alternative. *The Diplomat*, 2020. április 7.

⁷⁶ Kaush Arha: A Hidden Key to the G7's Infrastructure Ambitions: Blue Dot Network. *Atlantic Council*, 2021. június 12.

⁷⁷ The White House: *Fact Sheet: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership* (2021a. június 12.).

kész lett volna megvalósítani.⁷⁸ A kezdeményezéshez Washington a Trump-adminisztráció alatt 300 millió dollár támogatást ajánlott fel, de ez az összeg még mindig jóval kevesebb, mint amire szükség lenne: az IMF becslése szerint a kelet-közép-európai infrastruktúrahálózatok nyugat-európai rendszerekkel való összekötése közel 600 milliárd dollárt kíván. Mivel a Három Tenger Kezdeményezés mind a kínai, mind az orosz befolyás ellensúlyozására alkalmas gyakorlati beruházások támogatását szorgalmazza, a Biden-adminisztráció is kiállt mellette, legalábbis a szavak szintjén (a kezdeményezés 2021. júliusi bulgáriai csúcstalálkozóján virtuálisan, illetve előre felvett videóüzenettel részt vett Biden elnök és külügyminisztere, Antony Blinken is).⁷⁹ A Három Tenger Kezdeményezés ráadásul kongresszusi támogatást is élvez: 2021 februárjában demokrata és republikánus képviselők egy csoportja kérte a Biden-adminisztrációt, hogy utóbbi erősítse meg a Trump-adminisztráció 300 millió dolláros felajánlását.⁸⁰ Mindazonáltal a Biden-adminisztráció dilemmája itt is az európai egység amerikai igényéből ered: Biden elnök júliusi videóüzenetében megjegyezte, hogy a kezdeményezés közelebb hozhatja a tagországokat az európai intézményekhez, ami összecsengett Frank-Walter Steinmeier német elnök azon reményével, miszerint a kezdeményezés idővel az európai uniós eszköztár értékalapú részét képezheti. Bár ennek lehetősége nem kizárt, maga a kezdeményezés nem Kelet-Közép-Európa politikai vagy ideológiai, hanem gazdasági (és infrastrukturális) integrációját hivatott előmozdítani.⁸¹ Így a Három Tenger Kezdeményezés esetében nemcsak Washington tetterekészsége, hanem koncepcionális megközelítése is fontos tényező lesz a jövőben.

Konklúzió

Ukrajna 2022-es orosz inváziója kiemelten fontos szerepet játszott az Egyesült Államok kelet-közép-európai jelenlétének fokozásában. Az Európában állomásozó amerikai katonák száma több mint 100 ezer fővel közel húsz éves rekord, a Kelet-Közép-Európába helyezett amerikai jelenlét és a figyelem mértéke pedig a hidegháború vége óta példátlan. A megnövekedett katonai készség és átcsoportosítás mellett a háború arra is rávilágított, hogy a biztonság katonai szegmense a 21. században is kiemelkedő jelentőségű, és ösztönzően hat a haditechnikai és haderőfejlesztésekre, különösen az egymással geopolitikai versenyben álló hatalmak periferiáin. Közben az orosz–ukrán háború gazdasági szempontból is kényszerpályára terelte az európai államokat. Az orosz energiahordozóktól való függés elkerüléséhez alternatív források és útvonalak szerzése vált elsőszámú stratégiai céllá, ami Washingtonnak kedvező piaci lehetőséget nyújt Európában és térségünkben.

⁷⁸ Péter Stepper – Klementina Kozma: The Complexity of NATO's Southeast European Defense. *The Bellona Quarterly*, 703. (2020), 4. 27.

⁷⁹ Kurt Volker: Three Seas Initiative Merits Full U.S. Support. *Center for European Policy Analysis*, 2021. július 12.

⁸⁰ Sarah E. Garding – Derek E. Mix: The Three Seas Initiative. *Congressional Research Service*, 2021. április 26.

⁸¹ Olivier Bault: The Three Seas Initiative Shows What Europe Could Be Without the EU. *Visegrád Post*, 2021. július 26.

Mindemellett a háború gazdasági hatásai, valamint az invázióra válaszoló nyugati szankciós rendszerek természete alapján kijelenthetjük, hogy Európa keleti perifériájához ismét egy globális jelentőségű geopolitikai konfliktus kapcsolódik. Az Egyesült Államok a katonai biztonság terén vállalt fellépésével Kelet-Közép-Európában visszatért az amerikai geopolitikai elmélet logikájához, vagyis a Washingtonnal szemben ellenséges hatalom (Moszkva) térnyerésének megakadályozásához, amit egy hosszú távú (katonai és gazdasági értelemben is lemorzsolódásra építő) stratégia mentén valósít meg. Mindazonáltal külön Kelet-Közép-Európára fókuszáló amerikai stratégiáról nem beszélhetünk, így továbbra is az orosz relációban kiemelten fontos országok számíthatnak Washington kitüntetett figyelmére. Az orosz–ukrán háború előrehaladtával térségünk geopolitikai térképe és amerikai kapcsolatai is vélhetően ez utóbbi szempont mentén alakulnak.”

Irodalomjegyzék

- Albright, Madeline: The Role of the United States in Central Europe. *Proceedings of the Academy of Political Science*, 38. (1991), 1. 71–84. Online: <https://doi.org/10.2307/1173814>
- Arabia, Christina L.– Andrew S. Bowen – Cory Welt: U.S. Security Assistance to Ukraine. *Congressional Research Service*, 2023. január 26. Online: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12040>
- Arha, Kaush: A Hidden Key to the G7’s Infrastructure Ambitions: Blue Dot Network. *Atlantic Council*, 2021. június 12. Online: www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-hidden-key-to-the-g7s-infrastructure-ambitions-blue-dot-network/
- Åslund, Anders: The View from Washington: How the New Biden Administration Views the EU’s Eastern Neighbourhood. *European View*, 20. (2021), 1. 47–53. Online: <https://doi.org/10.1177/17816858211000484>
- Bault, Olivier: The Three Seas Initiative Shows What Europe Could be Without the EU. *Visegrad Post*, 2021. július 26. Online: <https://visegradpost.com/en/2021/07/26/the-three-seas-initiative-shows-what-europe-could-be-without-the-eu/>
- Belkin, Paul – Hibbah Kaileh: The European Deterrence Initiative: A Budgetary Overview. *Congressional Research Service*, 2021. július 1. Online: <https://sgp.fas.org/crs/natsec/IF10946.pdf>
- Biden, Jr, Joseph R.: Why America Must Lead Again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump. *Foreign Affairs*, 99. (2020), 2. 64–76.
- Brands, Hal: Two Worlds, Not One. *National Review*, 74. (2022), 4. 24–27. Online: www.nationalreview.com/magazine/2022/03/07/the-two-world-anti-china-strategy/
- Brands, Hal – Jake Sullivan: China’s Two Paths to Global Domination. *Foreign Policy*, (2020), 237. 46–51.
- Bureau of Political-Military Affairs: U.S. Security Cooperation with Ukraine. *U.S. Department of State*, 2023. február 3. Online: www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-ukraine/
- Chauhan, Vashundhra: China’s European Games: Chinese Investments in Central and Eastern Europe. *Diplomatist*, 2021. március 30. Online: <https://diplomatist.com/2021/03/30/chinas-european-games-chinese-investments-in-central-and-eastern-europe/>
- Cooper, Helene – Eric Schmitt: Biden Weighs Deploying Thousands of Troops to Eastern Europe and Baltics. *The New York Times*, 2022. január 23. Online: www.nytimes.com/2022/01/23/us/politics/biden-troops-nato-ukraine.html

- Crowley, Michael – Steven Erlanger: Biden Strengthens Words on Ukraine After Flustering European Partners. *The New York Times*, 2022. január 20. Online: www.nytimes.com/2022/01/20/world/europe/ukraine-biden-eu.html
- Covid-19, Other Concerns Affected China's BRI Projects in 2020: Report. *Business Standard*, 2021. február 7. Online: www.business-standard.com/article/international/covid-19-other-concerns-affected-china-s-bri-projects-in-2020-report-121020700028_1.html
- Cowan, Richard – Timothy Gardner: U.S. Senators Say Cruz Sanctions on Nord Stream 2 Could Harm Relations with Germany. *Reuters*, 2022. január 11. Online: www.reuters.com/markets/commodities/us-senators-say-cruz-sanctions-nord-stream-2-could-harm-relations-with-germany-2022-01-11/
- Deni, John R.: U.S. Force Structure Changes in Europe: Necessary, but not Sufficient. *Foreign Policy Research Institute*, 2021. április 19. Online: www.fpri.org/article/2021/04/u-s-force-structure-changes-in-europe-necessary-but-not-sufficient/
- Dhand, Otilia: *The Idea of Central Europe. Geopolitics, Culture and Regional Identity*. London – New York, Bloomsbury – I.B. Tauris, 2018. Online: <https://doi.org/10.5040/9781350988781>
- Faraponov, Vladislav: Joe Biden Needs Eastern Europe as a Success Story. *New Eastern Europe*, 46. (2021), 3. 71–74.
- Farmer, Matthew: Nord Stream 2: What is the Controversy, Why the Politics, What Next? *Offshore Technology*, 2021. július 29. Online: www.offshore-technology.com/features/nord-stream-2-pipeline-construction-deal-summary/
- Garding, Sarah E. – Derek E. Mix: The Three Seas Initiative. *Congressional Research Service*, 2021. április 26. Online: <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11547.pdf>
- Gati, Charles: The Forgotten Region. *Foreign Policy*, (1975), 19. 135–145. Online: <https://doi.org/10.2307/1147997>
- Gotkowska, Justyna – Jacek Tarociński: NATO after Madrid: How Much Deterrence and Defence on the Eastern Flank? *Center for Eastern Studies / Ośrodek Studiów Wschodnich*, 2022. július 5. Online: www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2022-07-05/nato-after-madrid-how-much-deterrence-and-defence-eastern
- Gray, Colin S.: Nicholas John Spykman, the Balance of Power, and International Order. *The Journal of Strategic Studies*, 38. (2015), 6. 873–897. Online: <https://doi.org/10.1080/01402390.2015.1018412>
- Grygiel, Jakub – A. Wess Mitchell: Pressure on the Peripheries. *The American Interest*, (2016), 49–55.
- Herszenhorn, David M.: Biden's Team Wants EU Allies to Get Real on 'Strategic Autonomy'. *Politico*, 2021. november 19. Online: www.politico.eu/article/joe-biden-us-eu-strategic-autonomy-brussels-g20/
- Hornát, Jan: *The 2020 US Presidential Elections and the Geopolitical Implications for Central and Eastern Europe*. Prague, Peace Research Center Prague, 2020.
- Hunter, Robert E.: Hello, Europe – America Is Back. *Foreign Service Journal*, 98. (2021), 5. 34–38.
- Hutchings, Robert: The "Eastern Question" Revisited. *Problems of Post-Communism*, 41. (1994), 5. 45–46.
- Keating, Dave – Justin Gerdes: Biden Faces Climate Dilemma over LNG Exports to Europe. *Energy Monitor*, 2021. január 21. Online: www.energymonitor.ai/joe-biden/biden-faces-climate-dilemma-over-lng-exports-to-europe
- Kissinger, Henry: The Coronavirus Pandemic Will Forever Alter the World Order. *The Wall Street Journal*, Eastern Edition, New York, 2020. április 4.
- Koch, Burkhard: American and German Approaches to East Central Europe: A Comparison. *World Affairs*, 156. (1993), 2. 86–96.

- Kochis, Daniel: Did Joe Biden Just Give a Green Light to an EU Army? *The Heritage Foundation*, 2021. szeptember 27. Online: www.heritage.org/europe/commentary/did-joe-biden-just-give-green-light-eu-army
- Kratz, Agatha – Max J. Zenglein – Gregor Sebastian: Chinese FDI in Europe: 2020 Update. *MERICs*, 2021. június 16. Online: <https://merics.org/en/report/chinese-fdi-europe-2020-update>
- Kuo, Mercy A.: Blue Dot Network: The Belt and Road Alternative. *The Diplomat*, 2020. április 7. Online: <https://thediplomat.com/2020/04/blue-dot-network-the-belt-and-road-alternative/>
- Lohmann, Sascha – Kirsten Westphal: US-Russia Policy Hits European Energy Supply. *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 2019. február 8. Online: www.swp-berlin.org/10.18449/2019C06/
- Luers, William H.: The U.S. and Eastern Europe. *Foreign Affairs*, 65. (1987), 5. 976–994. Online: <https://doi.org/10.2307/20043197>
- Mackinder, Halford J.: *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. Washington D. C., National Defense University Press, 1996.
- Marineau, Sophie: What the Lifting of US Sanctions Means for the Nord Stream 2 Pipeline. *The Conversation*, 2021. augusztus 4. Online: <https://theconversation.com/what-the-lifting-of-us-sanctions-means-for-the-nord-stream-2-pipeline-165275>
- McCormick, James M.: *American Foreign Policy & Process*. Boston, Wadsworth, 2010.
- Mitchell, A. Wess: A nyugati szövetség megszilárdítása. *Az USA Nagykövetsége Magyarországon*, 2018. június 5. Online: <https://hu.usembassy.gov/hu/a-nyugati-szovetseg-megszilarditasa/>
- Mitchell, A. Wess: Winning the Competition for Influence in Central and Eastern Europe: US Assistant Secretary of State A. Wess Mitchell. *Atlantic Council*, 2018. október 18. Online: www.atlanticcouncil.org/commentary/transcript/winning-the-competition-for-influence-in-central-and-eastern-europe-us-assistant-secretary-of-state-a-wess-mitchell/
- Mitchell, A. Wess: Central Europe's China Reckoning. *The American Interest*, 2020. április 23. Online: www.the-american-interest.com/2020/04/23/central-europes-china-reckoning/
- Mitchell, A. Wess: Biden Is Falling Into the Same Trap With Europe as Obama. *Foreign Policy*, 2021. június 30. Online: <https://foreignpolicy.com/2021/06/30/biden-europe-trump-obama-central-eastern-germany-brussels-nord-stream-trans-atlantic/>
- Nelson, Steven: Biden Sending Some Troops to Eastern Europe to Deter Russia from Invading Ukraine. *New York Post*, 2022. január 28. Online: <https://nypost.com/2022/01/28/biden-sending-troops-to-eastern-europe-to-deter-russia-from-invading-ukraine/>
- Nord Stream: Nord Stream Operations. *Nord Stream*, 2023. február 5. Online: www.nord-stream.com/operations/
- Owens, Mackubin Thomas: In Defense of Classical Geopolitics. *Naval War College Review*, 52. (1999), 4. 58–76.
- Palti-Guzman, Leslie – Joseph Majkut – Ian Barlow: U.S. LNG Remapping Energy Security. *Center for Strategic & International Studies*, 2023. január 17. Online: <https://features.csis.org/us-lng-remapping-energy-security/>
- Prokip, Adrian: A New Gas War in Europe? *Wilson Center*, 2019. december 9. Online: www.wilsoncenter.org/blog-post/new-gas-war-europe
- Riekhof, Aart Jan: The Transformation of East-Central European Security. *Perspectives*, (2003/2004), 21. 55–70.
- Rough, Peter: Biden's Weakness is Emboldening Putin. *The Hill*, 2021. december 21. Online: <https://thehill.com/opinion/white-house/586266-bidens-weakness-is-emboldening-putin>
- Schadlow, Nadia: Welcome to the Competition. *War on the Rocks*, 2017. január 26. Online: <https://warontherocks.com/2017/01/welcome-to-the-competition/>

- Soroka, George: Biden and the East: Implications of a New US Administration. *New Eastern Europe*, 45. (2021), 1/2. 99–103.
- Spykman, Nicholas John: *The Geography of the Peace*. New York, Brace and Company, 1944.
- Stepper, Péter – Klementina Kozma: The Complexity of NATO's Southeast European Defense. *The Bellona Quarterly*, 703. (2020), 4. 11–34. Online: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.6982>
- Sullivan, Jake: The World After Trump. How the System Can Endure. *Foreign Affairs*, 97. (2018), 2. 10–19.
- Sytas, Andrius: EU Leaders Sign Letter Objecting to Nord Stream-2 Gas Link. *Reuters*, 2016. március 26. Online: www.reuters.com/article/uk-eu-energy-nordstream-idUKKCN0WIIYV
- Szczudlik, Justyna: Poland: Manoeuvring between the US and EU While not Decoupling from China. In Mario Esteban et al. (szerk.): *Europe in the Face of US-China Rivalry*. French Institute of International Relations, 2020. január. Online: www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/etnc_report_us-china-europe_january_2020_complete.pdf
- The White House: *National Security Strategy of the United States of America* (2017).
- The White House: *Fact Sheet: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership* (2021a. június 12.). Online: www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/
- The White House: *Interim National Security Strategic Guidance* (2021b).
- The White House: *National Security Strategy* (2022). 6–8.
- Tuzhanskyi, Dmytro: Redefining US Strategy in the Region. *New Eastern Europe*, 47. (2021), 4. 67–72.
- United States Department of Defense: *Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America. Sharpening the American Military's Competitive Edge* (2018).
- United States Department of Defense: *Pacific Deterrence Initiative. Department of Defense Budget Fiscal Year (FY) 2022*. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller), 2021. május. Online: https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2022/fy2022_Pacific_Deterrence_Initiative.pdf
- United States Department of Defense: Fact Sheet – U.S. Defense Contribution to Europe. *U.S. Department of Defense*, 2023. február 5. Online: www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3078056/fact-sheet-us-defense-contributions-to-europe/
- United States Energy Information Administration: U.S. Natural Gas Exports and Re-Exports by Country. *EIA*, 2023. január 31. Online: www.eia.gov/dnav/ng/ng_move_expc_s1_m.htm
- Volker, Kurt: Three Seas Initiative Merits Full U.S. Support. *Center for European Policy Analysis*, 2021. július 12. Online: <https://cepa.org/three-seas-initiative-merits-full-u-s-support/>
- Allen, John R. et al.: After the Coronavirus. *Foreign Policy*, (2020), 236. 9–13.
- Wemer, David A.: The United States is Back in Central Europe, State Department Official Says. *Atlantic Council*, 2019. július 17. Online: www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-united-states-is-back-in-central-europe-state-department-official-says/
- Wright, Thomas: Trump Is Choosing Eastern Europe. *The Atlantic*, 2018. június 6. Online: www.theatlantic.com/international/archive/2018/06/trump-is-choosing-eastern-europe/562130/
- Zaretskaya, Victoria: U.S. Liquefied Natural Gas Exports Grew to Record Highs in the First Half of 2021. *U.S. Energy Information Administration*, 2021. július 27. Online: www.eia.gov/today-in-energy/detail.php?id=48876